

היבטים לשוניים בפרשת בחר-בחקתי תשא

דקדוקי קריאה בפרשת בַּחֲקָתִי, בהפטרה, ובראשון של במדבר

כה ה וְאֶת-עֲנָבֵי: דגש חזק בנו"ן לתפארת הקריאה ולכן השווא נע
כה ו לְאֶכְלָה: האל"ף בקמץ קטן. לֶךְ וּלְעִבְדֶּךָ וְלֹא־מִתְּךָ: טעם טפחא בתיבת לֶךְ. וְלִשְׂכִירֶךָ: געיה
בכ"ף, הר"ש בשווא נע. יש לקרא: וְלִשְׂכִי-רֶךָ. דין דומה בנוגע לתיבה הבאה: וְלִתְּשֻׁבָּה¹
כה ז וּלְבַהֲמַתֶּךָ: מתיגה בלמ"ד
כה ח שִׁבְתָּת: (פעמיים) הב"ת בשווא נע
כה ט בַּעֲשׂוֹר: העמדה קלה בב"ת להדגשת הסגול המורה על מיועד
כה טז מַעֲט: יש להקפיד על קריאת העי"ן²
כה כא וְצוֹיְתִי: הטעם בוי"ו, מלעיל, אע"פ שיש בה וי"ו ההיפוך לעתיד. וְעֵשֶׂת: תי"ו בסוף התיבה
כה כב וְאֶכְלָתֶם מִן-הַתְּבוּאָה יִשָּׂן: תיבת וְאֶכְלָתֶם בטפחא
כה כז אֶת-הָעֵדֶף: העמדה קלה בה"א ובמלרע³. מְכַר-לוֹ: געיה במ"ם
כה כח וְאִם לֹא-מִצְאָה: טעם קדמא על תיבת וְאִם, אין לקרוא 'ואם-לא מצאה'⁴
כה ל עַד-מְלֵאת: למ"ד בחולם והאל"ף אינה נשמעת כלל, יש לקרוא: 'מלת'
כה לב כל הַלּוֹיִם לְלוֹיִם: בפסוקים כאן ובכל מקום הלמ"ד בשווא נח
כה לד וְשָׂדֶה: געיה תחת הוי"ו והשי"ן בשווא נע⁵
כה לה וּמָטָה: במלעיל. וְהַחֲזִיקָתָ בּוֹ: טעם נסוג אחור לז"ן ודגש חזק בב"ת מדין אתי מרחיק
כה לז אֶת-כִּסְפֶּךָ: האל"ף במתיגה (דרבן) בשונה מאחרים אשר הטעימו זקף בלבד
כה לט עֲבַדְתָּ: טעם נסוג אחור לב"ת
כה מא הוּא וּבְנָיו עָמוּ: טעם טפחא בתיבת הוּא
כה מד יְהִי-לֶךָ: העמדה קלה בוי"ד הראשונה בגלל הגעיה שם
כה מו וּבְאֲחֵיכֶם: הטעמה משנית באל"ף
כה נ הַמְכָרוֹ: טעם נסוג אחור למ"ם, עם זאת השווא בכ"ף נע
כה נג לֹא-יִרְדְּנוּ בַּפָּרֶךְ: דגש קל בב"ת נותר במקומו מדין 'אותיות צבותות'
כו ז לְחֶרֶב: העמדה קלה בלמ"ד להדגשת הסגול המורה על מיועד
כו יא בְּתוֹכְכֶם: כ"ף ראשונה בשווא נע, אין לחוש לחלק מהדפוסים שניקדו שם חטף, כן הוא הדבר
בהמשך
כו יב תְּהִי-לִי: געיה בת"ו
כו יג קוֹמְמֵיֶת: מ"ם ראשונה בשווא נע⁶
כו טז אֶעֱשֶׂה-זֵאת: העמדה קלה באל"ף למנוע הבלעת העי"ן החטופה
כו כב וְנִשְׁמָו: המ"ם בדגש חזק, מלשון שממה
כו כה וְשַׁלַּחְתִּי דְבָר: טעם נסוג אחור ללמ"ד ואין מרכא בהברה האחרונה⁷
כו כז וְאָפוּ: מלרע, טעם תלישא מונח במקומו הטבעי, על האות הראשונה, אך ההטעמה היא בהברה
האחרונה

¹ בפסוקים אלה להיזהר בניקוד הנכון של וי"ו החיבור, יש מתבלבלים.

² במיוחד לאלו שאינם הוגים גם את הטי"ת נכונה, עלול להשתבש ל'מאות השנים'

³ בלשון הדיבור השתבש למלעיל.

⁴ המשתבשים בדבר קוראים כך מפני שקיימת נטייה טבעית לנסות ולאזן את מספר ההברות שמשני צדי היחידה המורכבת מאזלא וגרש: "ו-אם-לא" לעומת "מ-צ-אה" (3-3). דין דומה לגבי הערותינו לעיתים קרובות, על מיקומו של הטפחא לעומת מונח-אתנחתא.

⁵ החטף המופיע בחלק מהדפוסים הובא על מנת לחזק את הקביעה בנוגע לטיבו של השווא

⁶ ככלל, שיש לו חריגים, מטרת החטף באותיות שאינן גרוניות היא להורות על קריאה בשווא נע - וכך יש לנהוג, ולא לחטף עצמו ועיין הערה קודמת.

⁷ יש חומשים (ביניהם תנ"ך קורן) שהחליטו שאין כאן מלעיל מוחלט, ולכן הוסיפו מרכא בהברה האחרונה. אבל במדויקים שלנו הוא מלעיל ללא מרכא בסוף.

כו לא חֲרָבָה: החי"ת בקמץ קטן. וְהַשְׁמוּתִי: דגש חזק המ"ם, לשון שממה
 כו לב וְשִׁמְמוֹ: מ"ם ראשונה בשווא נע ולא בחטף (ראה הערה לעיל כו יג)
 כו לד שֶׁבַת־תִּיהָ: ב"ת בשווא נע. הַשְׁמָה: ה"א בקמץ קטן עקב הדגש בשי"ן, דגש חזק במ"ם, כן הדבר
 גם בפסוק הבא. ה"א בסוף המילה אינו במפיק
 כו לו בָּכֶם: בזקף ולא ברביע. וְהִבְאֵתִי מֶרְדִּי: טעם נסוג אחר לבי"ת ואין מרכא בהברה האחרונה.
 וְנָסוּ: במלרע. מְנַסֵּת-חֲרָב: געיה בנו"ן, יש לקרוא בהעמדה קלה שם
 כו לז אֵין: טעם אתנח האריך את תנועת האל"ף לקמץ
 כו מא אָף-אָנִי: ברביע לא בגרשיים
 כו מג וְתָרַץ: במלעיל. בְּהַשְׁמָה: הבי"ת בקמץ קטן ושווא נח בה"א, יש לקרוא: בוה-שמה
 כו מד וְאָף-גַּם-זֹאת: תיבת וְאָף מוקפת ולא במונח
 כו מה לְאֱלֹקִים: האל"ף אינה נשמעת כלל
 כז ה וְאִם מִבֶּן-חַמֶּשׁ: יש להיזהר לא להדביק את התיבות, תופעה זו של 'הדבקים' תחזור על עצמה
 מספר פעמים בפסוקים הבאים. וְהִיָּה עֲרֹכֶךָ הַזָּכֵר עֲשָׂרִים שְׁקָלִים: יש להאיץ מעט את קריאת
 התיבה הַזָּכֵר להסמיכה לתיבה שלפניה שלא יישמע 'והיה ערכך, הזכר עשרים שקלים' אלא 'וְהִיָּה
 עֲרֹכֶךָ הַזָּכֵר - עֲשָׂרִים שְׁקָלִים'
 כז ח וְהִעֲמִידוּ... וְהִעֲרִיךְ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן החטופה וכן הדבר גם בהמשך
 כז ט וְהִיָּה-קֹדֶשׁ: געיה ביו"ד הראשונה
 כז י לֹא יִחְלִיפֶנּוּ: ברביע ולא בזקף. וְהִיָּה-הוּא וְתִמְוֹרְתוֹ: העמדה קלה בה"א הראשונה בגלל הגעיה
 שם, יש להקפיד לבטא את השורק בתחילת התיבה השנייה שלא ייבלע בתוך סוף התיבה הקודמת, נכון
 הדבר גם בהמשך בפס' לג
 כז טו וְהִיָּה לוֹ: טעם נסוג אחר לה"א הראשונה
 כז כו אֲשֶׁר-יִבְכֶּר: תיבת אֲשֶׁר מוקפת לא בקדמא
 כז כח אֶךְ-כָּל-חֲרָם: אֶךְ במקף לא במונח
 כז כט יִחָרֵם: היו"ד בקמץ גדול והחי"ת בחטף קמץ
 כז ל וְכָל-מַעֲשֵׂר: יש להקפיד לבטא את העי"ן על אף שהיא בשווא נח, שלא יישמע 'מאסר' וכיו"ב
 כז לג לָרַע: הלמ"ד בקמץ

הפטרות בחוקותי ירמיהו טז יט – יז יד:

יז ב כְּזֹכֵר: הכ"ף השנייה דגושה אחרי שווא נח. עַל גְּבֻעוֹת הַגְּבֻהוֹת: טעם טפחא בתיבת עַל
 יז ד וְשִׁמְטִתָּהּ: הטי"ת בשווא נח על אף הקושי. וְהִעֲבֹדְתִיךָ: העמדה קלה בה"א למנוע הבלעת העי"ן
 החטופה והדל"ת בשווא נח
 יז ו כִּי-יבֹא טוֹב: טעם נסוג אחר ליו"ד
 יז ז מִבְּטַחֹו: הטי"ת בפתח
 יז ח וְעַל-יִבְלֵל: הבי"ת פתוחה. שְׂרָשִׁיו: השי"ן הראשונה בקמץ רחב. כִּי-יבֹא חֹם: טעם נסוג אחר
 ליו"ד
 יז יא דָּגַר: הגימ"ל בפתח. עֲשֵׂה: טעם נסוג אחר לעי"ן

ראשון של במדבר:

א ז לִיהוֹדָה: הלמ"ד בחירק מלא, אין לבטא שווא תחת היו"ד שהיא אינה מנוקדת כלל
 א ח לִישָׁשְׁכָר: יש לקרא 'לִישָׁכָר'
 א יח וַיִּתְּלֶדּוּ: געיה ביו"ד והלמ"ד בשווא נח ללא דגש

כה י יא מאת עמרם איזנשטיין נר"ו שינוי הפיסוק בתיבות שנת החמשים שנה

[ו] וְקִדְשָׁתֶם אֶת שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וּקְרַאתֶם דְּרוֹר בְּאַרְצְךָ לְכָל-יִשְׂבִּיחַ יוֹבֵל הוּא תְהִיָּה לְכֶם וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל-אֶחָזְתּוֹ וְאִישׁ אֶל-מִשְׁפַּחְתּוֹ תָּשׁוּבוּ: **[יא]** יוֹבֵל הוּא שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה תְהִיָּה לְכֶם לֹא תִזְרְעוּ וְלֹא תִקְצְרוּ אֶת-סְפִיחֶיהָ וְלֹא תִבְצְרוּ אֶת-נְזָרֶיהָ:

בפסוק י הפיסוק הוא: שנת החמשים, שנה. ואילו בפסוק יא הפיסוק הוא: שנת, החמשים שנה. ונראה לבאר שטעם החילוק ביניהם הוא: שבפסוק י הכוונה במשפט הזה הוא לומר שכל שנת החמשים קדושה, וכמו שדרשו בתו"כ דישנה' בא לרבות שהשנה כולה קדושה, ולא נאמר שאינה מתקדשת אלא ביום הכפורים. וא"כ כוונת הכתוב: וקדשתם את שנת החמשים, וכיצד תקדשוה - שנה. כלומר: שנה שלימה תקדשוה, ואף מר"ה עד יוהכ"פ היא קדושה.

ואילו במשמעות המשפט ישנת החמשים שנה' בפסוק יא נראה דהנה במו"ק (ט) לומדים מהפסוקים 'בְּיוֹם עֶשְׂרֵי יוֹם (במדבר ז, עב)' 'בְּיוֹם שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי יוֹם (פס' עח)' הכתובים בפרשת הנשיאים, שכמו ש'יוס' הוא רצוף, כך היו כל העשתי עשר ימים היו רצופים, ואף בשבת הביאו הנשיאים קרבנות.

ולפי זה י"ל שגם כאן דורשים מהכפילות של ישנת החמשים שנה' שיהיו החמשים שנה רצופים כמו שישנה' היא רצופה. ונפק"מ שאם בטל ספירת היובל באמצע, שהלכו בגלות, כשחוזרים אח"כ לספור את היובלות אין משלימים את הספירה הקודמת אלא מונים מתחילה. [וכמו שכתב הרמב"ם בפ"י משיטה ויובל ה"ג שהמנין הראשון בטל].

ולפי זה הכוונה כאן: שהיובל יהיה בשנת 'החמשים שנה', כלומר בשנה שבסוף ספירת חמשים שנה ברציפות. ולכן הפיסוק הוא: שנת, החמשים שנה. כלומר באיזו שנה תהיה היובל, בשנה שהיא שנת 'החמשים שנה' - כלומר השנה שהיא בסוף הספירה של חמשים שנה ברציפות.

א"ה. הרבה מדרשות חז"ל בנויות על חלוקה בניגוד לפיסוק הטעמים. כמדומה שבפירושים אלה נתרחקנו קמעה מפשוטו של מקרא. יתכן שבמקרא הראשון היה צפוי **שְׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה**, ומשום מה בחרה התורה לחבר שנת החמשים יחדיו. אבל ברמת פשוטו של מקרא, רחוק שהטעמים באו להורות ששנת החמישים היא שלמה, ובכללה עשרת ימי תשובה. וכלל לא נראה שהפיסוק שנת החמשים, שנה הוא מופרך, והמקרא הבא יוכיח! ובכלל העדפת הטעמים מה להגדיר סומך ומה נסמך - יתכנו הסברים במקרים מסוימים, אבל אין זה מסתבר שימצא כלל קובע.

כה לד **וְיִשְׁדְּהָה** השי"ן בחטף פתח במפעל הכתר של בר-אילן. מגליון בהר-בחקתי עז באותה שנה הבאתי מדעת מקרא את הכרעות ר"מ ברויאר בדעת מקרא.

כה לד **וְשָׁדָה: לשש. וְשָׁדָה: ד**

גם בכא"צ מנוקד בחטף-פתח לפי עדות מאורות נתן: **ח"פ** **כ**

מנחת שי: **וְשָׁדָה:** עיין **מ"ש** בפ' בראשית אצל **וְזָהב**. [וְשָׁדָה].

מנחת שי בראשית ב יב (עם הערות ד"ר צבי בצר ז"ל): **וְזָהב הארץ ההיא:** הזי"ן בחטף פתח. וכ"כ בעל **לזוית חן פ"י** ש"א. **ז** >ובמסורת ג' מלין בטע', **לח** וְזָהב הארץ ההיא, **לט** וְשָׁדָה מגרש עריהם, **י** וְסִגְרָה פֶסֶם אֲרִיֹתָא [א"ה: **שגיאת ניקוד גסה!!** רבים משתבשים בקריאת מלה זו בזמירות בפיוט של ישראל נגארה פרוק ית עמך⁸ מפום אריותא שלפי המקרא בדניאל ניקוד היו"ד הוא בקמץ אֲרִיֹתָא, יש סידורים, אשכנזיים בעיקר, המנקדים יו"ד בשווא, וכאן נראה שגם המנחת שי בכתב ידו נכשל בטעות זו!] (דניאל ז'). < [וְזָהב]. **צ"כ מגליון עז.**

⁸ מזה מ"ש: מ"ש ברי' ב יב ('וזהב הארץ ההיא').

⁹ לזוית חן: שער ראשון פרק י, י ע"א.

¹⁰ ז >ובמסורת: מסורה צדית של ד לז"י כה לד (בלא פירוט).

¹¹ לח וְזָהב: פסוקנו.

¹² לט וְשָׁדָה: ז"י כה לד.

¹³ י וְסִגְרָה: דנ' ז כג.

⁸ אגב טעות ניקוד היו"ד נכשלים גם בניקוד ית בפתח וגם בניקוד עמך בצירי.

לא ציינתי שם שר"מ ברויאר הכריע בתנ"ך שההדיר (דעת מקרא, מוסד הרב קוק, חורב וכתר ירושלים) וש"ד. נשאלתי למה לגבי וְהָבָה הוא ניקד חטף-פתח. בדעת מקרא אינו דן על מלה זו. כנראה לא מצא חילופי גרסה בזה. הפנו אותי לדברי הר"מ ברויאר בסוף כרך כתובים (או כל התנ"ך) של מוסד הרב קוק. שם בעמ' שצטט הוא מסביר את שיקוליו לגבי ניקוד חטפים באותיות שאינן גרוניות. רוב החטפים המצויים באות לא-גרונית תלויים בהגייה הטברנית של השוא הנע. במסורת זו היה שוא נע הגוי בדרך כלל כחטף פתח; אך שוא נע הבא לפני גרונית היה הגוי בגון התנועה של הגרונית; לדוגמה: קָהַת היה הגוי קָהַת, שְׁאַלְתֶּם — שְׁאַלְתֶּם, הִתְעִיבוּ — הִתְעִיבוּ וכו'; ואילו שוא נע הבא לפני יו"ד היה הגוי בגון החירק. הגייה זו נשתכחה היום מרוב ישראל, והיא נשתמרה רק בעדה התימנית. ולפיכך כל החטפים הקשורים להגייה זו אינם משמעותיים היום לרוב הקוראים; ולא עוד אלא יש בהם כדי להטעות. לדוגמה: ניקוד וּלְצִיּוֹן (תה' פז, ה) בא להורות, שהשוא שבלמ"ד הוא שוא נע, ויש להגות אותו כדרך שהוגים את השוא הנע של לְצִיּוֹן: לְצִיּוֹן. אולם היום נוהגים להגות את השוא הנע כעין חטף סגול. ולפיכך מי שקורא לְצִיּוֹן כעין לְצִיּוֹן, ואף על פי כן קורא וּלְצִיּוֹן אינו אלא מן המתמיהין. חטף מסוג זה מצוי אפוא במהדורה זו רק במקומות ספורים: א. אחרי הברה פתוחה או וי"ו חיבור שרוקה — במקום שכל המסירות, שמהדורה זו מושתתת עליה, הסכימו לנקד חטף: וְהָבָה (בר' ב, יב), לְקַחְהָזֹאת (שם כג), וְשָׁבָה (שופ' ה, יב), וְנִאשָׂאָר (יח' ט, ח), רִטְפֶשׁ (איוב לג, כה), וְסָגַר (דנ' ו, כג). ... לפעמים הניקוד איננו עקיב. ניקדנו וְהָבָה, וְסָגַר, אבל: וְשָׁבָה (וי' כה, לד) — על פי כתב יד לנינגרד: ע"כ הנצרך לענינו.

בעלי מפעל הכתר ניקדו כאן ח"פ בניגוד לנוסח לנינגרד שעליו בנוי נוסח התורה, כנראה בגלל עדות המאורות נתן על נוסח כא"צ. לעומת זאת בנוסח פרויקט השו"ת הבנוי על לנינגרד (גם בניגוד לכא"צ) מנוקד כאן בשוא.

כה מו כידוע דרשות חז"ל אינן משועבדות לפשוטו של מקרא, וכל שכן שלא לפיסוק הטעמים שהוא לרוב כפשוטו של מקרא. ידידנו דויד כוכב נר"ו נתן לזה דוגמה מפרשת בהר. תחילה אציג את הפסוק והתנחלתם אתם לבניכם אחרים לרשת אחזה לעלם בקהם תעבדו ובאחיהם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך: האתנח במלה תעבדו. תלמוד בבלי בבא מציעא עג ב רב סעורם אחוה דרבא הוה תקיף אינשי דלא מעלו, ומעייל להו בגוהרקא דרבא [רב סעורם אחיו של רבא היה תופס אנשים שאינם מעולים ומכניסים (למשוך) במרכבה של רבא]. אמר ליה רבא: שפיר קא עבדת [אתה עושה נכון], דתנינא: ראית שאינו נוהג כשורה, מנין שאתה רשאי להשתעבד בו — תלמוד לומר לעלם בקהם תעבדו ובאחיהם. יכול אפילו נוהג כשורה — תלמוד לומר ובאחיהם בני ישראל איש באחיו [לא תרדה בו בפרך] וגו'. ע"כ הדוגמה מדויד כוכב בהצגת דברי חז"ל.

דברים אלה הובאו להלכה בספר שערי תשובה לרבינו יונה שער ג אות ס ובאחיהם בני ישראל איש באחיו לא תרדה בו בפרך. לא ישתעבד אדם בחבריו, ואם אימתו עליהם או שהם בושים להחל דברו, לא יצוה אותם לעשות קטנה או גדולה, אלא לרצונם ותועלתם, ואפילו להחם צפחת מים או לצאת בשליחותו אל רחוב העיר לקנות עד ככר לחם, אבל אדם שאינו נוהג כשורה מותר לצוותו לכל אשר יחפץ. באחד מבתי הכנסת בבני-ברק שמו מודעה שמי שאינו מחזיר ספרים לארון עובר על איסור זה, כאשר אדם אחר יצטרך להחזיר את ערמות הספרים למקומם.

דפי בר-אילן בהר-בחקתי תשף הרב ד"ר יהודה יונגסטור ראש המכון התורני הגבוה שעל-יד המכללה האקדמית אשקלון. רב קהילת "שירת אהרן" בגבעת שמואל ומרצה במכללת "אורות

ישראל", רחובות. לע"נ בנוו אהובנו, שמשון אברהם ז"ל שיום השנה לפטירתו. כ"ז באייר תשע"ד, יחול השבוע. תוצב"ה

על התפר שבין פרשת "בְּהַר" לפרשת "בְּחֻקְתֵי" למרות שפרשות "בהר" ו"בחקתי" נקראות בנפרד בשנים מעוברות, חיבורן בשנים פשוטות אינו רק עניין טכני הנוגע למחזור הקריאה החד-שנתי המקובל: הן קשורות זו לזו בקשר הדוק: פרשת "בהר" מצווה על שבת הארץ, ופרשת "בְּחֻקְתֵי" מציינת כי העונש המתואר בה הוא גמול על אי שמירת שבת הארץ: "אֲזָ תִרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבֻתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשָּׁמָיִם וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֲיִבִיכֶם אֲזָ תִשָּׁבֵת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת שְׁבֻתֶיהָ (ויקרא כו. לד) והנה, על פי סדר הפרקים המקובל בדפוטים, הגבול בין הפרשות נמצא שני פסוקים לאחר תחילת פרק כ"ו, ופרשת "בְּחֻקְתֵי" נפתחת בפסוק ג' של פרק זה. גבול זה מתאים לחלוקה הגרפית של התורה שבכתב, כפי שהיא מקובלת במסורת ישראל: פסוקים א' וב' מופרדים מפסוק ג' באמצעות רווח בטקסט, היוצר "פרשה", כך שתחילתה של פרשת "בְּחֻקְתֵי" היא אכן תחילת "פרשה". נמצא, כי לפי החלוקה היהודית, הנושא החדש מתחיל רק בפסוק ג' של פרק כ"ו, ואילו לפי החלוקה לפרקים, שהיא חלוקה נוצרית⁹, הנושא החדש מתחיל שני פסוקים קודם לכן. יש לציין, כי בדרך כלל סופי הפרקים מתאימים לסופי הפרשות. לכן, בכל מקום שבו יש הבדל בין החלוקות מעניין לבחון את סיבת ההבדל. על חלק מן ההבדלים ניתן להראות כי מדובר בהבנה שגויה של מחלק הפרקים, אך במקרים אחדים נראה כי מדובר בסילוף מגמתי, שהמניע שלו הוא הרצון להחדיר רעיונות נוצריים לתנ"ך¹⁰. לאיזה משני סוגים אלה נצרף את המקרה שבו אנו דנים? ראשית, יש להראות כי החלוקה לפרקים כאן אכן שגויה¹¹, שכן שני הפסוקים האחרונים של פרשת "בהר" הם בעלי אופי של פסוקי סיום, המתאימים למבנה של פרשת "בהר": "לֹא תַעֲשׂוּ לְכֶם אֱלִילִים וּפְסֹל וּמִצֵּבָה לֹא תִקְמוּ לְכֶם וְאֲבֹן מִשְׁפִּית לֹא תִתְנוּ בְּאֶרְצְכֶם לְהִשְׁתַּחֲוֹת עָלֶיהָ כִּי אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. הַחֲתִימָה בַּמִּצְוֹת הַשְּׁבֻת מִחֲזִירָה אוֹתָנוּ לְפִתִּיחַת הַפְּרָשָׁה: "וְשִׁבְתָּהּ הָאָרֶץ שְׁבֻת לֵי"י" וכך מתקבל מבנה של חתימה מעין הפתיחה, שהוא מבנה ספרותי רווח בתורה. אך האם מדובר בטעות בתום לב מתוך חוסר 4 הבנה (כפי שסבור אייזנברג), או שמא מדובר בסילוף מגמתי? האפשרות שלפיה מדובר בטעות שבתום לב עשויה להתבסס על שאלת הקשר התוכני בין שני הפסוקים שלנו לבין הקטע שהם צמודים אליו. הנושא האחרון של פרשת "בהר" עוסק בחובה לגאול אדם מישראל שנאלץ להימכר לעבד "וְנִמְכַר לְגֵר תּוֹשֵׁב עִמָּךְ אוֹ לְעֵקֶר מִשְׁפַּחַת גֵּר (ויקרא כה, מז)" לאחר שירד מונכסיו. מיד אחריו באים שני הפסוקים שלנו, העוסקים באיסור עבודה זרה ובמצוות השבת. רש"י ורמב"ן, בעקבות חז"ל בספרא, משתמשים בכלים מדרשיים כדי להסביר שאכן יש קשר בין נושאים אלה. רש"י סבור שפסוקים אלה מתריעים על הסכנה הרוחנית האורבת לישראלי העובד בביתו של נוכרי, שמא ילמד ממעשיו, יעבוד אלילים ויחלל את השבת. רמב"ן מציג, שהתורה מוטרדת מהחשש שהעבד של העבד הישראלי לאדונו הנוכרי יקשה עליו לקיים את המצוות, ולכן היא חוזרת ומדגישה את חשיבות קיומן. למרות פירושים אלה, אם אכן שני הפסוקים הם חתימה של פרשת "בהר" כולה, אין הכרח לקשור אותם לפרשה שאליה הם צמודים.

מענה, מי שאינו מודע למבנה של חתימה מעין הפתיחה, ואינו מוכן לקבל את הפירושים המדרשיים, יכול להסיק בקלות שיש לנתק את שני הפסוקים מהקטע הקודם, ולהצמידם לפרשה הבאה. יש לציין, כי הצמדת שני הפסוקים לפרשה שלאחריהם אינה מציגה פתרון הקשרי טוב במיוחד, שכן פרשת "בְּחֻקְתֵי", פרשת הגמול, עומדת בפני עצמה, ואינה זקוקה לפתיח כלשהו. וגם אם היא זקוקה לפתיח

⁹ לסיכום סוגיה זו ראו: איזנברג, י'; "על חלוקת הפרקים במקרא", מתוך: שיחות בספר הושע, שיחה יד, <http://www.daat.ac.il/heil/tanach/iyunim/neviim/treyasar/hoshea/prakim/aiz-chalukat-prakim.htm?printview=true>

¹⁰ ראה איזנברג שם.

¹¹ איזנברג שם.

כזה, בהיותה פרשיית גמול כללית – מדוע שתפתח¹² דווקא באיסור עבודה זרה ובמצוות השבת? כיוון שכך, נסה לבחון את האפשרות שמא חלוקת הפרקים אינה טעות, אלא מהווה שינוי מגמתי ומודע. לשם כך נחזור לתחילת הדברים. הערנו, כי הכתוב עצמו קושר את פרשת "בְּחֻקֵי" לפרשת "בְּהַר" באמצעות הפסוק "אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבֻתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשְּׁמֵה וְאַתֶּם בְּאֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם אֲזַ תִּשְׁבֹּת הָאָרֶץ וְהִרְצַת אֶת שְׁבֻתֶיהָ" (ויקרא כו, לד). למעשה, שתי הפרשות מהוות יחידה אחת, שבה נושא מרכזי של שתייהן: ארץ ישראל. מצוות השמיטה והיובל הנידונות בארוכה בפרשת "בְּהַר" הן מצוות מיוחדות לארץ ישראל ולעם ישראל בזמן שהוא יושב עליה לבטח: הברכה המובטחת בפרשת "בְּחֻקֵי" היא ברכת הארץ: "וַיִּשְׁבְּתֶם לְבִטָּח בְּאֶרְצְכֶם" (ויקרא כו, ה). ומן העבר השני, שיאה של התוכחה הוא איום הגלות: "וְאִתְּכֶם אֲזַרְהָ בְּגוֹיִם וְהִרְקִיתִי אַחֲרֵיכֶם חָרֵב וְהִיִּתָּה אֶרְצְכֶם שְׁמָמָה וְעָרֵיכֶם יִהְיוּ חָרְבָה" (ויקרא כו, לג). לאור נתון מרכזי זה מתחדדת שאלת מיקומם של שני פסוקי הסיום של פרשת "בְּהַר": אם אכן עניינן של שתי הפרשות הוא ארץ ישראל, מדוע חתימת החלק הראשון של הצמד הוא באיסור עבודה זרה ובמצוות השבת, שהן מצוות הנוהגות בכל מקום ובכל זמן? נשים לב, כי השבת מזכרת בלשון רבים גם בפרשת "בְּהַר": "אֶת שְׁבֻתִי תִשְׁמְרוּ" (ויקרא כו, ב), וגם בפרשת "בְּחֻקֵי" אֲזַ תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבֻתֶיהָ. אם בתוכחה השימוש בלשון רבים מובן, שכן הגלות באה לאחר ביטול שבתות הרבה, בפרשת "בְּהַר" הדברים ברורים פחות. אפשר, כמובן, שלשון הרבים מתייחסת לשבע השבתות שעד היובל, ואולי אף ליובל עצמו, אך אפשר שהתורה רומזת כאן גם לשבת בראשית:

אִי'ה. הביטוי את שבתתי תשמרו מופיע שלוש פעמים בתורה. מלבד בסוף פרשת בהר, הוא מופיע בפרשת כי-תשא שמות לא יב - יז

וַיֹּאמֶר יי אֱלֹהֵי מִשְׁנֵה לְאָמֶר: וְאַתָּה דְבַר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אַךְ אֶת־שְׁבֻתִי תִשְׁמְרוּ כִּי אוֹת הוּא בִינִי וּבֵינֵיכֶם לְדַרְתֵיכֶם לְדַעַת כִּי אֲנִי יי מְקַדְשְׁכֶם: וְשִׁמְרֶתֶם אֶת־הַשְּׁבֻת כִּי קֹדֶשׁ הוּא לְכֶם מִחֻלְלֵיהָ מוֹת יוֹמֵת כִּי כָל־הַעֲשֶׂה בָהּ מְלֹאכָה וּנְכַרְתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהוּא מִקֶּרֶב עִמָּיה: שֵׁשֶׁת יָמִים יַעֲשֶׂה מְלֹאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֹׁבֵת שִׁבְתוֹן קֹדֶשׁ לִי כָל־הַעֲשֶׂה מְלֹאכָה בַּיּוֹם הַשְּׁבֻת מוֹת יוֹמֵת: וְשִׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַשְּׁבֻת לַעֲשׂוֹת אֶת־הַשְּׁבֻת לְדַרְתֶּם בְּרִית עוֹלָם: בִּינִי וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹת הוּא לְעַלְמֵם כִּי־שֵׁשֶׁת יָמִים עָשָׂה יי אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי שֹׁבֵת וַיִּנְפָשׁ:

המקרא בפרשת קדושים זהה למקרא בפרשת בהר, שניהם מוסיפים את מורא המקדש. מלבד זה יש הפסק בין דיני שביעית למקרא הזה בדיני יובל. דיני יובל עצמו בחלקם אינם קשורים לשביתת הארץ אלא לשחרור עבדים ובוה עוסק סוף הפרשה. לכן מסתבר שכמו במקומות הקודמים מקרא זה עוסק בפרשת בראשית. המקרא בפרשת בחקתי לפי חז"ל עולה על שביעית. מעתה, מקומם של הפסוקים על איסור עבודה זרה והדרישה לשמירת השבת, בין שני החלקים העוסקים בארץ ישראל, עשוי להאיר את שני הציוויים הללו באורה של ארץ ישראל: האיסור על עבודה זרה והמצווה על שמירת שבת בראשית מקבלים משנה תוקף בארץ ישראל, באופן דומה למצוות שבת הארץ. כשישראל אינם יושבים עצמאיים בארצם שלהם, יקשה עליהם לממש באופן מלא את שני הרעיונות הגדולים האלה: דחייה מוחלטת של רעיונות אליליים ויישום של רעיון השבת לסוגיו. פסוקי הסיום האלה מאירים את שתי המצוות הללו, הפונות אל האדם הבודד, באור לאומי: שני הרעיונות הללו, דחייה מוחלטת של העבודה הזרה ושמירת יום השבת, ימומשו באופן מלא רק אם עם ישראל יהיה חופשי בארצו, כשאינו נתון לשליטתם של זרים וגם לא להשפעת תרבותם. מסר זה מועצם בפרשת "בְּחֻקֵי": הישיבה בארץ תוך הליכה בחוקות התורה היא היישום המלא של הרעיון התורני, ולכן מביאה בכנפיה ברכת שפע. מן הצד השני, מאיסה במצוות הארץ מבטאת מאיסה ברעיון הקושר בין התורה ככלל לבין הארץ, ולפיכך גוררת גלות. לכשתמצי לומר, זהו המשולש עם-תורה-ארץ. ייתכן אפוא, כי מחלק

¹² **אִי'ה. תוספת השי"ן במלה זו מיותרת, אחרי 'למה' או 'מדוע' אין צורך בשי"ן. אבל כפי הנראה אין זה שיבוש לישוני כפי שיש טוענים.**

הפרקים הבין היטב את המשמעות של שתי הפרשות האלה, וניסה לטשטש אותה באמצעות העברת שני הפסוקים שלנו ממקומם בסוף פרשת "בהר" אל תחילת פרשת "בְּחֻקֵי". העברת הפסוקים ממקומם כפסוקי חתימה, והעמדתם כפסוקי פתיחה, מנסה לנתק בין שתי הפרשות ולהפוך את פרשת הגמול לפרשה העוסקת במצוות בהקשר אישי, מחד גיסא, ואוניברסלי, מאידך גיסא, אך ללא הקשר לאומי. כך אפשר עשית טשטש הזיקה המפורשת בין שתי הפרשות, המחברות עם, תורה וארץ אַז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׂבִתְתֶיךָ. לשמחתנו, בתודעתנו אנו – קוראי פרשות "בהר-בחוקי" ולומדיהן – לא נתקבעה החלוקה לפרקים, אלא דווקא החלוקה של מסורת ישראל על כל המשמעויות הגלומות בה. ע"כ הרב ד"ר יהודה יונגסטר.

א"ה. עניין זה של השימוש שלנו בחלוקת הנוצרית המעוות של המקרא, הוא עניין לענות בו. יש ספרים כמו 'עלי-שור' של הרב שלמה וולבה ז"ל (ספריו הופיעו בעילום שם, אבל היה ידוע בציבור מי המחבר, והוא כלל לא ניסה להסתיר), המציינים מראה מקום בתורה לפי 'רביעי סמוך לסוף' וכד'. שיטה זו יכולה להועיל רק בתורה. יש מציעים להשתמש בחלוקה לסדרים, שיטה זו אינה יעילה. מספר הסדרים מועט מדי, וגם הרבה פעמים אינו מחלק במקומות הגיוניים. בספר תרי-עשר החלוקה אינה פותחת בכל ספר מחדש, והיא חוצה ספרים. ראוי היה להושיב תלמידי חכמים יודעי מקרא להחליט על חלוקה סבירה. דא עקא, ספרינו משופעים במראי מקום של החלוקה הנוצרית, ונתרגלנו אליה.

עם זאת – צריך לענ"ד לצמצם את הבלטת חלוקת שמואל, מלכים ודברי הימים לשני ספרים. להמנע מלהציג ש"א [שמואל א] מ"א, דה"א. או שמואל-א וכד'. עדיף (ואני משתדל לנהוג כך), שמואל א ב ג, כלומר שמואל חלק א פרק ב פס' ג. כך אינני קורא את הספר בשם שמואל א. וכן לעניין עזרא ונחמיה, החלוקה היהודית אומרת שזה ספר אחד, והנוצרים חילקוהו לשנים. אני משתדל לקרוא לספר בשם עזרא, ולהוסיף בסוגרים נחמיה למראה מקום. שירת חנה נמצאת בתחילת ספר שמואל ולא בתחילת שמואל-א; שירת דוד נמצאת קרוב לסוף ספר שמואל, ולא לסוף ספר שמואל-ב.

תן להכם ויחכם-עוד

אנא שלחו את הערותיכם!

הכתובת למשלוח: eliyahule@gmail.com

הערות מתקבלות גם באנגלית.

הודעה מאתר "לדעת" כאן תוכלו להוריד גליונות פרשת השבוע מדי שבוע (גם גליונו מופיע

שם): <http://www.ladaat.info/gilyonot.aspx>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באוצר החכמה בפורום דקדוק ומסורה

<http://forum.otzar.org/forums/viewtopic.php?f=45&t=10317&p=272195#p272195>

מאמרנו מופיע **ונשמר** באתר דרשו <http://www.dirshu.co.il/?p=140390>

אם אתה מתעניין

בהבטים הלשוניים של התורה

(לשון המקרא, המשנה, התלמוד וכו')

אתה מוזמן להרשם (בחנם)

לקבלת דוא"ל בנושאים לשוניים

בכתובת: franklashon@gmail.com

© בוא להחכים את עצמך ואת שאר המכותגים ©